

ves mod vattersot, nogle bruger destilleret vand af roden. Destillat af planten er et godt gurglevand for halsbylder; te af bladene kan også bruges. Dampbad med rod og urt mod underlivet er godt for hævet livmoder. Bladene lægges som smertestillende omslag på podagra.

Simon Paulli 1648, 224: »Ingen er vel så uerfaren i urtekundskab, at han ikke kender sommerhyld og ikke heller den anden [alm.] hyld«; hele planten giver medikamenter, der uddriver vattersot med urinen; en olie presset af frøene gnides på maven og omkring navlen, blandes i plaster, de kogte blade stiller podagrasmerter. Af bladene blandet med agermåne fås et plaster til betændte testikler o.a. inflammationer. Destilleret vand af planten eller afkog tjener til badning af hals- og svælgsår.

Frugten er anført i farmakopeen 1772.

Saft af rod og bær, dekokt af roden virker af-førende og urindrivende, modvirker vattersot, men større doser giver opkastning; friske frø er urindrivende, deres olie smertestillende, bærmøsen blandes i urindrivende og afførende midler, vinafkog af bladene lægges på hævelser; har samme (men stærkere) medicinske egenskaber end Alm. Hyld, men anvendes nu (o. 1800) sjældent (4).

Mod kolik drikkes brændevinsudtræk af sommerhyld, bævergejl og enebær; planten indgår i råd for sidesting (5).

Nævnt blandt midler for hestens sterilitet og dens ringorm (6).

»De, som vil gøre sig yngre end de er og ikke vil vedgå, at de er så grå, som de ellers for alderens skyld vel kunne være«, kan med bærsaften farve håret sort (1648; 7). Bærrene giver med alun og eddike en blålig eller violet farve; de farver linned og læder blåt eller violet, vismutbejset uld gulbrun; saften sættes som farvestof på gærende vin (o. 1800; 8).

Bladene skal fordrive mus og barken væggelus (o. 1800; 4).

LITTERATUR: (1) 689 2,532; (2) 15 51,67 jf.62; 75, 79; (3) 841 1577 96b; (4) 739 2,1800,378f; 398 1806, 282 og 1821, 345; (5) 488 o 151,192; (6) 83 123,138; (7) 697 225; (8) 576 4,1799,412; 739 2,1800,379; 398 1806,292.

Druehyld, *Sambucus racemosa*

3–4 meter høj busk med gul marv, april–maj grønliggule blomster i drueklaselignende blomsterstand og dekorative koralrøde frugter.

Hjemmehørende i Mellem- og Sydeuropa; forvildet fra dyrkning som prydblade findes den hist og her i skove og hegn. *Skovhyld* 1774–1882, *druehyld* 1822ff, *koralhyld* 1900-t (1).

Veddet har samme egenskaber som Alm. Hylds, bærrene skal kunne farve læder (1806; 2).

LITTERATUR: (1) 689 2,533; (2) 398 1806,294.

Kvalkved, *Viburnum opulus*

Høj busk med lappede blade og flade mangegrene skærmkvaste af i randen store hvide, hjulformede og golde, indenfor små klokkeformede gullige blomster. Rød stenfrugt med én flad sten. Ret almindelig på fugtige steder i skove, krat og hegn.

Lad andre købe indiske koraller til brudens hals, jeg smykker hendes hår med kvalkvedbær fra bøgeskovens haller *Johs. Boolsen* (1).

Kvalkved 1733ff er konstrueret efter bornholmsk (1755ff) *kvalke(n)træ, -torn, -bær*, der måske refererer til ord som kværke, kvalme, kvæle, jysk dialektord kvar = være dårlig (men ikke syg): nydt i større mængder kan de giftige bær give kvalme og opkastning; eller til bornholmsk kvak = strubesygge hos hesten, som planten blev anvendt imod, jysk kjølk = knude, adamsæble.

Ulvsrøn 1561ff, frugtstanden minder om røn-nens, forleddet nedsættende, bærrene ædes end ikke af fugle trods navnet *fuglebær* 1688ff; Sønderjylland; nedsættende er også *hjørtebær* o. 1700, *gallebær* Sjælland o. 1870 og *galnebær* Bornholm. *Ulvekruk* 1793ff; Jylland, Falster, o. 1700ff *ulkrykke* (Jylland) med mange sideformer: *ulkyk*, *ylkenhyk* osv., efterleddet hentyder til plantens krogede grene og filtrede vækst, jf. *krykke*; *krukke* er forvokset, mangegrenet træ. *Ulvekølk* indgår i stednavnet *Ulkalsig* 1798 ff Højrup Sønderjylland.

Almindelig prydbusk i haver er en varietet udelukkende med golde hvide blomster i kuglerund dusk: *snebolle*, *snebold* o. 1700ff, *snekugle* Odense. (2). Planter i haver og alléer (1761; 3).

LITTERATUR: (1) 88 25; (2) 689 2,798–801; 228e 2,162f; 148 5,94; (3) 696 472f.

ANVENDELSE

Den indkogte bærsaft hjælper for hoste (1761; 1), »råddent tandkød« gurgles med dekokt af bladene (2).

Ko, som er syg efter kælvningen, indgives bær, der ikke har rørt jorden (medio 1500-t; 3), sam-

Strikkepinde kunne skæres af kvalkved. Tegning i Illustreret Tidende 4-10-1874.

me mod tilbageholdt efterbyrd (4); plukkes mikelsaften 28/9 til hest med kværke (Bornholm 1700-t; 5).

Med pind af kvalkved eller el i lommen har underjordiske væsener ingen magt over én (Kalø Vig; 6).

Veddet anvendes til kamme i vævestole, skomagerpløkke, tobakspiber o.a. drejerarbejder, af rette grene får man piberør og spaderestokke, »når man udsøger de stærkeste«, kan de bruges som strikkepinde (1761; 1); iøvrigt til risbrænde, gav gode kul til kleinsmeden; bærrerne lægges som lokkemad i fuglefælder (7).

LITTERATUR: (1) 696 472f; 531b 1829,74; (2) 488 o 275; (3) 665; (4) 83 256 (1700-t); (5) 942 26; (6) 153 7,1933,4; (7) 696 1761,472; 739 2,1800,373f; 398 1806,291f; 510 3,647.

Gedeblad, Kaprifolie, *Lonicera*

ALM. GEDEBLAD, *Lonicera periclymenum*, er almindelig i krat og ved gærder, hvor de lange stængler slynger sig op ad buske og træer, i juli-august med store vellugtende, lysegule og/eller (især udvendig) rødlige tragtblomster. Bærrerne er røde.

DUNET GEDEBLAD, *Lonicera xylosteum*; lille busk med meget mindre hvidgule blomster, der sidder parvis, og mørkerøde ærtstore bær. Hist og her navnlig i østdanske kratskove.

Begge arter (og andre) plantes i haver som hegn, beklædning af lysthuse, pergolaer, stakitter, vægge osv. (1).

Gedeblad 1546ff er oversat af det latinske (middelalderlige) navn *Caprifolium* med omstridt oprindelse; det skyldes næppe, at geder holder særligt af bladene, dyrenavnet har snarest nedsættende betydning.

Skovlilje 1546-1831, *lilje* 1596, *spæklilje* 1596 og *flæskelilje* o. 1700 fra tysk, *løbelilje*, *-rose* 1648-1821, *kopatter* Bornholm 1755, 1804; Sønderjylland, Øjylland, efter blomstens form og rigelige indhold af nektar, som børn suger ud, jf. nedenfor. *Hækkevidje* (konstrueret) 1793-1820, *vidje* = dels ranke dels pil; *jerikorose* 1800, 1803 af uvis betydning, blomsterne måske sammenlignet med de i Josvabogen omtalte basuner ved Jerikos mure. *Kravl-op* 1806ff; *sugepatte* Vendsyssel? 1821, Sønderjylland o. 1870, *vilde druer* 1821 om frugterne; *vedvind* 1831ff fra norsk; *kaprifolie* 1834ff; *kopatterøsme*, *-ranke*, *-reve* Bornholm 1586ff. Sønderjylland: *jo længere jo bedre* vist efter tysk, de lange stængler kan dække hele husflader o.a.; *suge*, *sugeblomme*, *honningsuge*, *sugepatte*, *-ranke* o. 1880; *sugekrud* og *sugebærblad* Angel, *liljeris* Als o. 1870, *Herrens arme* Als og *Vorherres fingre* Broager, Fyn, Tåsinge, NSjælland, skyldes vel de lange blomster i en flad stand, jf. *Vorherres hånd* Langeland, *fandens fingre* Jylland, Fyn og *kællingetand* Fyn o. 1870ff, Turø, de ikke udsprungne blomster er let krummede. *Vild vin*, *vindrue* og *galbær* Øjylland og Fyn slutningen af 1800-t. *Hovedpineblomst* SFyn hentyder måske til den stærke blomsterduft, der hævdes at kunne give, men også fordrive hovedpine (2). *Rødhyld* SFyn; nedsættende er *hunderose*, *-blomst*, *snogebloomst* Fyn. *Omløber* Fårevejle, *sugetappe* Falster o. 1880, *vintergrønt* Lolland-Falster slutningen 1800-t, har meget tidligt løvspring. (3).

LITTERATUR: (1) 697 1648,37; 739 2,1800,94f;